

Ur Stångenäsets klockarekrönika

Ur boken Vargatider på Stångenäset
Utgiven 1965 av Sven Rydstrand

Under den danska tiden utfördes klockarens sysslor av den s.k. "Degnen", men sedan Bohuslän blev svenskt är den första uppgiften om en klockare i Stångenäs församlingar att finna i domboken för år 1668. Vid tinget på Broberg det året framkom nämligen "Måns klockare", som var bosatt på Immestad i Brastad, och krävde bonden Pär i Barkedal på sju marker silver. Troligen var Måns klockare i både Bro och Brastad.

Denne Måns klockare är för övrigt okänd, men möjligen är den Påvel Månsson, som blev hans efterträdare som klockare, hans son. Denne bodde år 1681 på gården Lilla Tuntorp, men först år 1685 nämnes han som klockare i Bro och Brastad. Då är han bosatt på gården Sörtorp i Bro, ett kyrkohemman, som han även brukar.

Vid häradstinget på Broberg år 1690 klagade Påvel Månsson över, att han av sitt tilldelade indelningshemman Medby i Brastads socken inte något år hade kunnat få ut sin fulla skatt, vilken skulle belöpa sig till 11 daler silvermynt årligen. Därvid rannsokade rätten i handlingarna, och det befanns då att bonden på Medby resterade 3 daler silvermynt till klockaren för åren 1685 och 1686. År 1687 låg gården öde, eftersom åbon då gick därifrån med tiggarestaven och då ej hade inbärgat mera än 7 lass hö, vilket gav klockaren 2 daler och 20 öre. År 1688 kom en bonde till Medby, och denne betalade allenast 7 daler till klockaren. År 1689 brukades gården av en änka, som betalade 3 daler till klockaren och lämnade 3 daler för sex lass hö. Alltså blev hela summan, som Påvel Månsson fordrade på Medby, 20 daler och 20 öre. I domboken kommenteras läget på följande sätt:

"Dessa åbor, som för denna rest komma att häfta, äro utfattiga och förarmade folk, vilka med staven sitt bröd kring landet söka. Och gården har ringa och svaga ägor samt stor skatt. Därtill har det varit en svår missväxt i många år. Vilket ödmjukt remitteras till Hans Excellens General Gouvernörens vidare gunstiga gottfinnande, att om möjligt rusthållaren må bliva hulpen med något vederlag, på det han därigenom må kunna sig lösa utur den gäld, som han har kommit i."

När klockaren skulle ut och rida i tjänsteärenden, skulle bönderna släppa till hästar. Men det var inte alltid det gick så lyckligt på klockarens färder. År 1691 t.ex. ålades Påvel Månsson att betala till sin granne Herman Nilsson i Vrångebäck 1 daler 16 öre, för det sto, som han för honom hade fördärvat.

Pavel Månsson tjänstgjorde som klockare i Bro och Brastad intill år 1691, vilket år han troligen också avled. Hans hustru hette Karin Jönsdotter, och hon brukade gården Sörtorp i många år efter mannens död. I äktenskapet föddes sonen John samt döttrarna Anna, Maren och Kerstin. Sonen John Pålsson blev lantbrukare i Tossene socken, och dottern Anna blev gift med bonden Anders Björnsson. De båda yngsta döttrarna var omtynda intill år 1721, då det uppges att deras förmyndare hade varit bönderna Lars och Måns Olufssöner på Prästesäm i Tanums s:n.

Efter Påvel Månsson blev Anders Rasmussen klockare i Bro och Brastad. Han var född på gården Norrkila i Brastads socken och son till bonden Rasmus Jörgensson, som var bördig

från Näverkärr i Bro. Anders Rasmusson nämnes som klockare första gången i en bouppteckning, som hölls på Näverkärr år 1698 efter farbrodern Anders Jörgensson. Han har också efterlämnat ett kvitto på klockarelönen för år 1705. Det var endast 1 daler och 16 öre silvermynt, och den summan betalades ut av dåvarande kyrkovärden i Bro, änkan Britta Jönsdotter i Mellby, mera känd under öknamnet "Skägga".

Anders Rasmusson var bosatt på gården Kihla (= Norrkila) hos sin broder Hans Rasmusson, vilken ibland benämnes vice klockare. De synes ha innehaft och brukat hälften var av gården. Klockarens hustru hette Maren Olufsdotter, och hon levde som änka på Norrkila ännu år 1726. I äktenskapet fanns två söner, Rasmus och Anders. Rasmus Hansson antog namnet Kihlström samt blev år 1727 fräsefogde på Holma hos överstelöjtnant Bernhard Virgin. På 1740-talet övertog han gästgiveriet vid Kvistrums bro och gifte sig med sin företrädares, gästgivaren Gawelholms, enda dotter.

År 1720 dog Anders Rasmusson, och han efterträddes då som klockare av brobon Peder Eskilsson, som sedan kom att tjänstgöra som klockare i Bro och Brastad under en period av drygt 25 år. Han var född i Bro socken år 1672 och tjänstgjorde här till omkring år 1745, då hans son efterträdde honom som klockare.

Stängenäs hembygdsförening
Fotoarkiv Sven Rydstrand

"Skampallen"
I Bro kyrka står denna gamla trebenta stol, som sägs ha varit använd som pliktepall i gången tid.

Som synes saknar den sittbräda, varför den nog inte var särskilt angenäm att vila sig på under en 2 - 3 timmar lång mässa. Men avsikten var ju att plåga den "stackars syndaren"

Från vilken gård eller släkt i Bro Peder Eskilsson härstammade, är inte känt, men år 1705 finner vi honom bosatt på gården Broberg. Han är redan då gift, och hans hustru heter Kjerstin Thorstensdotter. Ett litet jordbruk driver de tydligen, men Peder Eskilsson arbetar mest som snickare i bygden. Han är en skicklig finsnickare, enligt vad det framgår av diverse handlingar från den tiden. Åtta barn föddes i familjen under årens lopp fram till år 1720, då klockaren bodde i Bro prästgård. Alltid var någon av faddrarna från Axtveten, varför där tydligen fanns släkt.

Även i både Bro, Brastads och Lyse kyrkor arbetade Peder Eskilsson med snickeriarbeten. Sålunda lade han in ett nytt trägolv i Bro kyrka år 1724. Det året tillverkade han även en finare stol av ek, som skulle stå uppe i predikstolen för prästen att sitta på. Liknande stolar gjorde klockaren samma år även till Brastads och Lyse kyrkor, och han fick 16 öre stycket för dem. Annars var en snickarearbetslön på den tiden 20 öre om dagen. Kvittensen för stolen i Brastad finns bevarad och ser ut på följande sätt:

"För det jag undertecknad gjordt en stohl uppe i Predikstohlen i Brastads kyrka av gott eketrä, stark och behållen, har jag undertecknad bekommit min betalning utaf kyrkovärden Pehr i Halls med 16 öre silfermynt, som qwitteras af Lilla Immestad d. 8 juni 1724.

– Peder Eskilsson."

Samma år byggde han även en ny klockestapel vid Brastads kyrka, och därvid skrev han följande kvitto:

"Det hafwer jag undertecknad uppsatt en Klockestapel wid Brastads kyrka, 18 alnar hög, med hatt och annat dess tillbehör, och därtill brukat kran tillika med taljor att uppresa stolparna och spänningarna med, förutom det Stapeln är med starka eketrän uti svillarna och fotträn med boltar belagde, och har Kyrkovärden Pehr Pehrsson i Halls efter nogaste betingade mig för ovannämnda arbete betalt med 10 Daler Silfermynt, vilket härmed kwitteras av Lilla Immestad den 28 juni Anno 1724.

– - Peder Eskilsson."

År 1726 arbetade Peder Eskilsson också i Brastads kyrka. Han satte då upp två pelare av ek under läktaren samt gjorde en lucka framme i korets välvda tak för ett nytt fönster Dessutom reparerade han allt det som var bristfälligt på bänkarna, och för allt detta fick han av kyrkovärden Oluf Andersson i Lie en daler silvermynt.

År 1731 byggde klockaren två fina kyrkoportar vid Brastads kyrka, och däröver skrev han följande kvittens:

"Undertecknade betygar att hawa arbetat wid Brastads kyrka efterföljande kyrkoarbete, nemligen:

2:ne nya kyrkoportar med snickeriarbete af bjälkar och bräder, en väster om kyrkan och en öster om kyrkan, med dubbla uthuggna spiror på taken samt vindskyr, allt med plöjda och uthuggna bräder, tillika med portar, som kan lukas upp och igen.

En ny altaredisk med nytt golf af plöjda bräder samt nytt skrankverk med twenne dörrar. Reparerat bänkarna, som mycket woro förfallna.

För detta ofwan nämnda arbete har jag bekommit efter nogaste betingande min riktiga betalning af Högährevördige och Höglärde Herr Prosten Andreas Bornander med f 8 Daler Smt, som atteras af Lilla Immestad den 6 aug. f731.

– Peder Eskilsson."

År 1731 byggde Peder Eskilsson också en s.k. klockarestol, som placerades i Bro kyrkas kor. I den stod klockaren på söndagarna och ledde sången. Om det funnits sådana klockarestolar även i Brastads och Lyse kyrkor, är inte känt, ty inga handlingar därom har kunnat påträffas. Bro kyrkas klockarestol fanns kvar i kyrkan i mer än 200 år. Först år 1937 blev den borttagen och, förstörd.

Men klockaren måste också vara mycket på resande fot. Därför hade han egen häst, och inte sällan måste han fara till Uddevalla och göra uppköp för kyrkans räkning. År 1734 t.ex., då ett nytt klocktorn byggdes vid Bro kyrka, hade också Peder Eskilsson mycket att bestyra med, och det året skriver han följande räkning till prosten:

"Specifikation uppå de resor, som jag undertecknad har förrättat uppå Bro kyrkas wägnar anno 1733 nemligen:

l resa åt Uddevalla med egen häst att betinga spik och bräder till tornet. 2 Rd.

l resa åt Saltkielan att låta Hr Inspektören underskrifva kontraktet angående tornbygget. 24 skilling.

l resa åt Riswarpet att uttaga 400 wrakbräder, som fördes till sjös. 24 skilling.

l resa med egen häst till Qviström att låna linor till tornarbetet. 24 skilling.

l resa till Torp i Håby socken att betinga plankor till tornet. 24 skilling.

l resa till Brålands sågar att betinga flera bräder till tornet, nemligen 500. 24 skilling.

l resa efter samma bräder att dem emottaga. 24 skilling.

För hwilka resor jag bekommit min riktiga betalning efter nogaste betingande med 6 Rd. 16 skilling, som qwitteras. Lilla Im-mestad den 20 juni 1734.

– Peder Eskilsson."

År 1738 byggde Peder Eskilsson den läktare, som ännu finns i Bro kyrka. Det var ett betydande arbete av en så gammal man, och för det erhöll han också en arbetslön av 110 riksdaler. Hans son Eskil, som var född på Broberg år 1712 och antagit namnet Broman, reste till Tyskland och utbildade sig till konstnärlig målare. År 1742 kom han åter till sin hemsocken, och då var han så skicklig, att han kunde måla de fina bilder, som ännu i dag pryder barriären på den läktare, som hans fader hade byggt.

År 1749 avled Peder Eskilsson på sin gård Lilla Immestad. Han var då 76 år gammal. Hans änka levde till år 1755, då hon avled hos en måg på Södra Rörvall. Som klockare efterträddes Peder Eskilsson av sin son Hans Persson, som sedan under 20 års tid var klockare i Bro och Brastad. Han bodde på gården Lycke i Brastad och var gift med Märta Larsdotter.

Hans Persson avled på Holländaröd år 1765 och efterträddes då av klockaren Anders Nilsson, som bodde på gården Brastad. Denne verkade som klockare intill år 1790.